

JAK DAJEMY SOBIE RADĘ?

Polskie rodziny łączące pracę i obowiązki opiekuńcze wobec wyzwań dnia codziennego

Badanie fokusowe Uniwersytetu Warszawskiego w ramach europejskiego projektu rEUsilience - Risks, Resources and Inequalities: Increasing Resilience in European Families

Kontakt :

Prof. Anna Kurowska, a.kurowska@uw.edu.pl

Dr Kamil Matuszczyk

27 listopada 2023

Innovate
UK

Ten projekt uzyskał finansowanie z europejskiego programu badań i innowacji Horyzont Europa, w ramach umowy o dofinansowanie nr 101060410 oraz grantu Innovate UK, w ramach wsparcia UK's Innovation Agency.

Badamy rezyliencję społeczną

Pojęcie **rezyliencji społecznej** odwołuje się do złożonych procesów reagowania, ale także uodparniania się na niesprzyjające warunki społeczne, polityczne i ekonomiczne, w których żyją ludzie.

Jakie są reakcje, dostosowania i transformacje europejskich rodzin zmagających się wyzwaniem zmieniającego się rynku pracy? Odpowiedzi na to pytanie poświęcony jest finansowany przez Komisję Europejską w ramach programu Horyzont Europa. Jest to projekt naukowy realizowany przez konsorcjum Uniwersytetów ze Szwecji, Wielkiej Brytanii, Polski, Hiszpanii, Chorwacji oraz Belgii. Polskim zespołem w ramach projektu prowadzi demografka z **LabFam** - Interdyscyplinarnego Centrum Badań nad Rynkiem Pracy i Rodziną na Wydziale Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego, dr hab. Anna Matysiak, prof. UW.

„Rezyliencja społeczna jest czymś więcej niż skuteczna adaptacja do warunków, w których przyszło nam żyć. Zakłada ona, że w reakcji na niesprzyjające okoliczności, możemy dokonywać pozytywnych transformacji swojego życia, a także zabezpieczać się przed kolejnymi kryzysami w przyszłości” – podkreśla dr hab. Anna Kurowska, prof. UW. **„Pierwszym etapem** naszego projektu były **wywiady fokusowe** realizowane w każdym z krajów uczestniczących w projekcie. Pozwoliły nam one na wstępną diagnozę problemów, z jakimi borykają się rodziny w tych krajach i identyfikację sposobów, jak sobie z tymi problemami radzą.

Badania w Polsce przeprowadzono na wiosnę 2023 roku we współpracy z firmą IPSOS Sp. z oo. Badania objęły 70 osób pochodzących z rodzin mających trudności w godzeniu pracy zarobkowej z obowiązkami opiekuńczymi. *„Uczestnicy zostali wybrani spośród z rodzin o niskich dochodach, samotnych rodziców, rodzin mieszkających na obszarach wiejskich, rodzin ze środowisk migracyjnych, rodzin, w których to kobiety są głównymi żywicielkami oraz rodzin, w których (nieodpłatnie) opiekowano się osobą starszą”* wyjaśnia dr hab. Anna Kurowska, prof. UW. W Polsce łącznie przeprowadzono 7 wywiadów fokusowych w Warszawie, Łodzi, Łomży i Lublinie.

Najważniejsze wnioski z badań

Niepewność dochodów, złe warunki zatrudnienia, w tym praca na tzw. „umowach śmieciowych”, oraz szybko rosnące koszty utrzymania były kluczowymi wyzwaniami, z którymi zmagali się badani.

Znaczna część badanych deklarowała **konieczność podejmowania wielu prac odpłatnych**: oprócz głównego zatrudnienia, badani podejmowali się dodatkowych zleceń oraz pracy – jak sami określali – „poza systemem” (np. piekąc ciasta dla innych, sprząając czy wykonując zabiegi kosmetyczne).

Rozmówcy byli świadomi, że konieczność wykonywania pracy nawet przez kilkanaście godzin dziennie, nierzadko 6-7 dni w tygodniu, **negatywnie wpływa na ich relacje rodzinne, szczególnie czas spędzany z dziećmi**.

Nie tylko więc środki finansowe były zasobem deficytowym w badanych rodzinach; **deficytowe często okazywały się również zasoby czasu**, którym dysponowali badani - głównie ze względu na konieczność łączenia pracy zarobkowej w wielu miejscach z nieodpłatną pracą w domu, w szczególności tą opiekuńczą.

Najważniejszym aspektem życia badanych była rodzina. Bliższa i dalsza rodzina stanowiły kluczowy element nieformalnego **systemu wsparcia**. Dla rodziców pracujących na pełen etat w mniejszych miastach, niezbędnym wsparciem byli dziadkowie. Zdarzało się też, że do opieki nad najmłodszymi angażowane było starsze rodzeństwo.

W wypowiedziach badanych wyraźnie widoczne było jak bardzo normy związane z rolami tradycyjne przypisanymi do płci determinują podział obowiązków domowych. **We wszystkich rodzinach, również tych, w których jedyną żywicielką była kobieta, odpowiedzialność za rodzinę i dzieci spoczywała przede wszystkim na barkach kobiet**.

Uczestnicy badania **borykali się z dostępem do żłobków, lekarza rodzinnego czy lekarza-specjalisty**. Wskazywali na wysokie koszty tych

usług, ale także na inne bariery w korzystaniu z nich (głównie bardzo długi czas oczekiwania na wizytę lekarską).

Wypowiedzi badanych cechowała ogólna **nieufność do państwa** oraz **niezadowolenie z tego jak działają instytucje publiczne** oraz z poziomu wsparcia ze strony tych instytucji. Badani mieli poczucie, że system pracuje dla innych (grup społecznych), a nie dla nich samych.

Większość rozmówców podkreślała jednak **istotną rolę, jaką w ich zasobach finansowych odgrywa świadczenie Rodzina 500 plus**. Pomimo to, część rozmówców wskazywała na związek między wysokością transferów społecznych i inflacją w Polsce. Choć sami doceniali fakt otrzymywania świadczeń, **krytycznie oceniali politykę społeczną rządu, wskazując na brak inwestycji w usługi opiekuńcze**.

Badanie zrealizowano również w grupie **migrantów pochodzących z Ukrainy**. Rodziny ukraińskie doświadczały podobnych problemów i wyzwań, jak rodziny polskie. **W większym stopniu dotyczył je jednak problem niskopłatnej pracy**. Część badanych wykonywała **prace poniżej swoich kwalifikacji**, często za pośrednictwem agencji pracy tymczasowej, uzyskując jedynie minimalne wynagrodzenie.

Ukraińscy badani wskazywali na **doświadczenia dyskryminacji pośredniej lub bezpośredniej na rynku pracy oraz w miejscu zatrudnienia**. *„Oznacza to m.in. wpadanie w nisze na rynku pracy (np. pracownik fizyczny na budowie, sprzątaczką czy opiekunką w prywatnych domach), które stają się pułapką – trudno awansować czy też znaleźć bardziej atrakcyjne zatrudnienie”* – zauważa dr Kamil Matuszczyk z Ośrodka Badań nad Migracjami UW, który pełnił rolę obserwatora podczas wywiadów fokusowych. *„Choć wśród badanych byli głównie imigranci, którzy przyjechali do Polski jeszcze przed lutym 2022 roku, podkreślali oni wpływ wojny w Ukrainie na ich obecną sytuację – dotyczy to zarówno transferów finansowych do rodzin w Ukrainie, jak i zwiększonej obecności Ukraińców w Polsce”* – dodaje dr Matuszczyk.

Szczególnie problematyczną dla respondentów była również **kwestia mieszkaniowa**, zwłaszcza rosnące koszty utrzymania, w tym najmu i nośników energii. Badane rodziny wskazywały na to, że coraz większą część miesięcznych dochodów muszą przeznaczać na mieszkanie. Wzięcie

kredytu mieszkaniowego, pomimo rządowych programów, znajdowało się poza możliwościami większej części z nich.

Ukraińscy rozmówcy wskazywali na przykłady dyskryminacji przy wynajmie mieszkań. Z ich doświadczeń wynika, że Polacy niechętnie wynajmują im mieszkania lub podnoszą wyraźnie stawki za najem.

Badane rodziny, doświadczające szczególnie trudnej sytuacji materialnej wdrażały w codziennym życiu różne **strategie oszczędzania**. Były to zarówno: przyrządzanie domowych potraw (w tym pieczenie chleba, wędzenie mięs), kupowanie produktów z promocji, jak i korzystanie z aplikacji umożliwiających zdobycie używanych rzeczy za niewielką cenę (np. *Vinted* czy *Uwaga, śmieciarka jedzie*). Co ciekawe, sięganie po pomoc do instytucji pozarządowych czy organizacjach kościelnych, należało do rzadkości.

Jak zatem radzą sobie polskie i ukraińskie rodziny w Polsce?

Spółeczna rezyliencja badanych rodzin sprowadzała się przede wszystkim do skutecznej adaptacji do istniejących warunków poprzez:

- różnorakie strategie oszczędzania,
- sięganie po dodatkowe, tymczasowe możliwości zarobkowe oraz
- nieformalnie wsparcie w ramach bliższej i dalszej rodziny.

Zachęcamy do zapoznania się z pełną treścią raportu (raporty dla Polski oraz pozostałych 5 krajów dostępne w języku angielskim).

<https://reusilience.eu/project-updates/new-european-study-brings-the-voice-of-families-to-the-fore-on-need-for-a-more-robust-approach-to-supporting-families>

reusilience.eu

Innovate
UK

This project has received funding from the European Union's Horizon Europe research and innovation programme under Grant Agreement No Project 101060410 and Innovate UK, the UK's Innovation Agency.

Consortium members

Stockholm
University

UAB
Universitat
Autònoma
de Barcelona

KU LEUVEN

LabFam

Contact

Interdisciplinary Centre for Labour Market and
Family Dynamics
labfam@uw.edu.pl